

จากวิถีดั้งเดิมสู่วิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อน
การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในวรรณกรรมเด็กชายเล
From the Traditional to the New Generation :
A Reflection's Change in *Dek Chai Le*
(*Sea Gypsy Kids : Literature of New Era*)

วัชรนันท์ ชูทัพ* | Watsaranan Chuthap

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชนบทภาคใต้ตามที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง*เด็กชายเล* ผู้แต่งเล่าถึงวิถีชีวิตของคนภาคใต้ที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เริ่มตั้งแต่ยุคดั้งเดิมที่ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย สมถะ สอดรับกับวิถีชุมชน โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นแสดงรากเหง้าทางสังคมที่เป็นอัตลักษณ์ เมื่อระบบทุนนิยมที่มาพร้อมนโยบายพัฒนาประเทศได้แทรกซึมเข้าสู่ท้องถิ่นชนบท ระบบการผลิตของชุมชนก็เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อใช้เป็นเพื่อขาย ชาวบ้านจึงพึ่งปัจจัยภายนอกแทนการพึ่งพาตนเอง วิถีชุมชนจึงอ่อนแอลง และเมื่อวิถีสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับความเป็นเมืองเข้าสู่ท้องถิ่นชนบท คนชนบทก็รับวัฒนธรรมของคนเมืองมาใช้แล้วซึมซับกับสังคมบริโภคนิยมที่เชื่อกันว่าวัตถุสามารถสร้างความสุขให้กับชีวิตได้ ชาวบ้านจึงสรรหาวัตถุมาปรนเปรอชีวิต คนชนบทจึงมีวิถีเหมือนคนเมือง ความเป็นสังคมชนบทจึงลดลง อัตลักษณ์ประจำถิ่นจึงหายไป จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวรรณกรรมเรื่อง*เด็กชายเล* ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นวรรณกรรมเยาวชนที่บอกเล่าความบริสุทธิ์ของเด็กชนบทที่เติบโตท่ามกลางครอบครัวที่อบอุ่นในชุมชนที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้มแข็ง แต่ยังได้สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบทอันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศที่ไม่สอดรับกับวิถีชุมชนด้วย วรรณกรรมเรื่อง*เด็กชายเล* จึงมีคุณค่าในการสะท้อนสังคมทั้งยังทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนประชาชน พร้อมกันนี้ก็เป็นตัวแทนในการเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบทว่าควรฟื้นฟูธรรมชาติ

*อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

และวัฒนธรรมชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้คนในท้องถิ่นกลับมาพึ่งพาตนเองได้เหมือนเดิม
คำสำคัญ เด็กชายเล วิถีชาวใต้ดั้งเดิม วิถีสมัยใหม่ของคนภาคใต้

Abstract

This article presents the social change which is taking place in the rural southern area as seen on youth literature “Sea Gypsy kids”. The author wrote about southerners lifestyle which changed by era. It was started from the original era when people used the traditional simple life, peacefully and related to community way. The local wisdom showed the root of social identity and when the capitalist system accompanied by policies to develop countries has infiltrated into the rural, the production in the community was changing from uses into sales and making people turn to rely on external factors instead of self - reliance. As a result, the community ways became weak. When the modern ways moved to rural area, rural people obtained the urban culture and absorbed the social consumerism which believed that an object gives people happiness. Rural people seek things to nourish their life. Thus, rural people have the same lifestyle as urban. Rural lifestyle is reduced and the rural identity is disappeared. From those reasons, we notice that the literature “Sea Gypsy kids” is not serving simply as juvenile literature which tells the innocence of rural kids growing among warm families in the strengthened cultural society but reflects the problems caused from the development of country which is not related to rural lifestyle. The literature “Sea Gypsy kids” is worthy in reflecting society and also acts as a mouthpiece of the public. In addition, it is presenting the proposed solution to the problem of rural area that people should take care of of natural regeneration and social culture in order to force the rural people to become self - reliant again.

Keywords: *Dek Chai Le* (Sea Gypsy kids), Southerners traditional lifestyle, Southerners modern lifestyle

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

ความนำ

วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่บันทึกภาพวิถีชีวิต ความคิด ความเป็นอยู่ของผู้คน ตลอดจนสภาพสังคมและวัฒนธรรม วรรณกรรมจึงเป็นเครื่องสะท้อนสังคม ดังที่ ตรีศิลป์ บุญขจร (2542: 5) กล่าวว่า วรรณกรรม เป็นคั่นฉ่องแห่งยุคที่ฉายภาพชีวิตของยุคสมัยเอาไว้

วรรณกรรมเรื่อง*เด็กชายเล* เป็นผลงานการประพันธ์ของ ของ สุวัฒน์ คงแป้น นักเขียนผู้นี้มีผลงานหลายเรื่อง อาทิ พรานบ้านพรานเมือง คนคู่ยชยะ ลีลาคนจน ลีลาชาวบ้าน วิถีแห่งท่า วิถีไท ฯลฯ ในการประพันธ์*เด็กชายเล* ผู้แต่งใช้นามปากกาว่า ชลลดา ปะการัง เนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องนี้บอกเล่าเรื่องราวของชุมชนภาคใต้ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของผู้แต่งจึงเป็นวรรณกรรมเชิงอัตชีวประวัติกลาย ๆ โดยผู้แต่งบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ในช่วงวัยเด็กของตนผ่านเรื่องราวของเด็กชายเล

วรรณกรรมเรื่อง*เด็กชายเล* นำเสนอเรื่องราวของคนภาคใต้ใน 2 มิติ คือ วิถีของคนภาคใต้ในอดีตกับวิถีของคนภาคใต้อุคใหม่ ผู้แต่งเปิดเรื่องโดยการเล่าถึงเรื่องราวในอดีตของชุมชนภาคใต้ ซึ่งหากพิจารณาจากเนื้อหาและประวัติผู้แต่งก็น่าจะหมายถึงชุมชนในอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื้อหาใน*เด็กชายเล*เป็นเรื่องราวที่เล่าผ่านความทรงจำของเด็กชาย “เล” เลเริ่มเล่าตั้งแต่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนภาคใต้อุคแรก เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เขาได้รับฟังมาจากคนรุ่นทวดทำให้ได้ทราบถึงเทือกเถาเหล่ากอ ความเป็นมาของชื่อตัวเอง เลจึงเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตน เลเล่าว่าวิถีชาวบ้านภาคใต้ในอดีตตอบวลไปด้วยมิตรภาพ มิตรภาพดังกล่าวผูกคนในชุมชนเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น การทำมาหากินของชาวบ้านในพื้นที่อาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ทุกครัวเรือนอยู่กันอย่างพอเพียง หากเกิดเหตุการณ์สำคัญ ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน เช่น เกิดพายุ ชาวบ้านก็จะรวมตัวกันแก้ไขปัญหาคือให้คลื่นคลายผ่านพ้นไปได้ด้วยดี วิถีชาวบ้านภาคใต้ในอดีตจึงเป็นความรู้ที่ได้ฟังจากทวดของเด็กชายเล

ด้านวิถีของคนภาคใต้อุคใหม่ เลเล่าว่าความทันสมัยที่หลังไหลเข้าสู่ท้องถิ่นชนบท มาตามนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแม่แบบ ความเจริญหลากหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร การคมนาคม ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้เข้ามาเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต

ของชาวบ้าน เปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสังคมแบบเก่าว่าแลดูล้าหลัง ไม่ทันสมัยและได้สร้างค่านิยมขึ้นใหม่ว่าหากยังยึดติดอยู่กับการดำเนินชีวิตแบบเดิม ๆ ก็จะมีทุกข์ไม่ทันกิน ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้จึงเริ่มหันเหตัวเองไปสู่วิถีของคนยุคใหม่ แล้วต่างก็มีมุ่งแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มาปรนเปรอชีวิตให้สอดคล้องเข้ากับวิถียุคใหม่ ภาพของวิถีชาวบ้านที่เคยสมถะ เรียบง่าย ค่อย ๆ หมดไป โดยมีวิถีของคนยุคใหม่เข้ามาแทนที่ ความเป็นท้องถิ่นชนบทจึงเริ่มลดลง จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า *เด็กชายเล* เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนวิถีของคนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นวรรณกรรมที่ทำหน้าที่ปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้กับผู้อ่าน ตลอดจนเตือนสติคนรุ่นใหม่ไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยมที่มากับกระแสบริโภคนิยม กระแสดังกล่าวเป็นตัวกร่อนทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทำลายความหลากหลายอันเป็นรากฐานสำคัญของระบบธรรมชาติ และระบบสังคมวัฒนธรรม จนทำให้คนบางกลุ่มไม่รู้แม้แต่ว่ารากของตน (ชวน เพชรแก้ว, 2558: 155) ดังนั้นเพื่อให้มองเห็นพัฒนาการของวิถีชาวบ้านภาคใต้ตั้งแต่ยุคดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนจึงนำเสนอเรื่องราวตามที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่อง *เด็กชายเล* ตามยุคสมัย ดังนี้

วิถีชาวบ้านภาคใต้ดั้งเดิม : เสาสะท้อนอดีตในวรรณกรรม *เด็กชายเล*

วรรณกรรมเรื่อง *เด็กชายเล* ได้สะท้อนให้เห็นวิถีชาวบ้านภาคใต้ในอดีต โดยผู้แต่งนำเสนอผ่านคำบอกเล่าของเด็กชายเล เลได้เล่าให้เห็นวิถีชาวบ้านในด้านวัฒนธรรมการทำคลอดและอาหารการกิน สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ หัตถกรรมพื้นบ้าน และประเพณีพื้นบ้าน เด็กชายเลบอกเล่าด้วยความภาคภูมิใจในวิถีของบรรพชนถึงวัฒนธรรมการทำคลอดของคนภาคใต้ในอดีตผ่านการทำคลอดของยายจับ แม่ทานหรือหมอดำแย ประจำหมู่บ้าน เลเล่าว่ายายจับทำคลอดด้วยวิถีธรรมชาติ ก่อนถึงเวลาคลอด ญาติมิตรและเพื่อนบ้านจะช่วยกันหาฟืน ถ่าน แคร่สำหรับอยู่ไฟ และของใช้จำเป็นอื่น ๆ เมื่อทารกคลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว แม่ทานจะล้างสิ่งที่อยู่ในปากทารกออก ใช้ไม้ไผ่ตัดสายสะดือ ใช้ด้ายเหนียวผูกสายสะดือ จากนั้นให้แม่อยู่ไฟโดยนอนบนแคร่ โกล่แคร่จะใช้ก้อนหินทำเป็นเตา ใช้ฟืนที่เป็นไม้เนื้อแข็งเพราะติดไฟได้นานและมีเขี้ยวเล็กน้อย แม่ทานจะเอาหินก้อนเล็กๆ ที่เผาไฟแล้วไปราดน้ำแล้วนำมาทอผ้าวางบนท้องแม่เพื่อให้หมดลูกเข้าอุ้งเร็วขึ้น คนภาคใต้เรียกกระบวนการนี้ว่า

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

“อยู่ไฟ” (ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์, 2539: 3) การคลอดของคนภาคใต้ยุคเก่า ไม่ได้อาศัยเพียงแค่องค์ความรู้จากตำราหมอดำแยเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความชำนาญ ความเชี่ยวชาญของแม่ทานด้วย และที่สำคัญคือกำลังใจจากญาติมิตรและเพื่อนบ้าน เป็นเสมือนยานานาเอกที่ช่วยเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้คลอดลูกผ่านพ้นช่วงวิกฤตของชีวิตไปได้ “แม่ทาน” จึงเป็นผู้ให้ชีวิตที่คนภาคใต้นับถือและระลึกถึงพระคุณ “ในวันเกิดของตนเอง นอกจากไหว้พ่อ ไหว้แม่แล้ว เด็กจะนำกรวยดอกไม้ไปไหว้ “แม่ทาน” ผู้เป็นเสมือนแม่อีกคนของพวกเขาด้วย (ชลลดา ปะการัง, 2547: 29)

ส่วนวัฒนธรรมด้านอาหารการกิน เลเล่าว่าในอดีตทุ่งนา ทะเล ห้วย หนอง คลอง บึง คือ แหล่งอาหารสำคัญของคนภาคใต้ ชาวบ้านออกไปหาปู หาปลา ล่าสัตว์ และเก็บผักตามท้องทุ่ง วิธีการหาอาหารอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาช่วยให้กระบวนการดังกล่าวผ่านไปได้ด้วยความราบรื่น การดำรงชีวิตของชาวบ้านในด้านการกินอยู่ดังกล่าวนี้ เลเล่าผ่านการตกเบ็ด ตักบ หาปลา หาแมงดา ในช่วงฤดูฝนซึ่งเป็นฤดูกาลอันอุดมสมบูรณ์

“ฤดูฝนปลาแขยงชุกชุม แต่ละตัวไซ้เต็มท้อง แม่ชอบตกปลาแขยงโดยใช้ไซ้มัดแดงผสมกับยางข่อยหรือยางโมกเพื่อให้มันเหนียว เป็นเหยื่อ”

“ฝนต้นฤดูเช่นนี้บ้านเลกบชุกชุม กบที่จำศีลอยู่ในรูตลอดหน้าแล้งก็ออกมาวางไข่ ผู้ใหญ่จะเริ่มทำไม้ตักบ ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ความยาวประมาณหนึ่งวา พอดตกน้ำก็จะถือไฟฉายและไม้ตักบออกสู่ทุ่งนา”

“เลเอาไส้เดือนคลุกขี้เถ้า มันดินอยู่สักครู่ก็ตายสนิท แล้วตัดออกเป็นท่อน ๆ ขนาดพอดี เสียบเบ็ดแล้วตัดใส่กระป๋องนม คว้าเบ็ดคูไปประมาณ 20 คัน มุ่งหน้าสู่ท้องนาทันที”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 56, 59, 78)

การบอกเล่าของเล นอกจากทำให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในท้องถิ่นแล้ว ยังมองเห็นการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับทรัพยากรในพื้นที่นั้น อย่างเช่น ชาวบ้านจะตักบ หาปลา หาแมงดา ตามท้องทุ่ง อันสืบเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์มองเห็นเทคนิคที่ชาวบ้านนำมาใช้หาอาหารเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น การสูมปลา

ในช่วงฤดูฝน การใช้ไม้เดือนตกเบ็ด การตกปลาแข่งโดยใช้ไม้มดแดงผสมกับยางช้อย หรือยางโมก เป็นต้น การดำเนินชีวิตของชาวบ้านในอดีตจึงสอดคล้องกับชุมชน นอกจากนี้ เลี้ยงเล้าถึงวิธีการที่ชาวบ้านอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อให้มีแหล่งอาหารอย่างยั่งยืน โดยไม่จับปลา ในช่วงฤดูวางไข่ วิธีการนี้ผู้ใหญ่จะปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง คนรุ่นลูกรุ่นหลานอย่างเล ปฏิบัติตามอย่างไม่มีเงื่อนไข

“เราถูกสอนตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่รู้และไม่เคยได้ยิน แต่เท่าที่สังเกต
ผู้ใหญ่จะทำแบบนี้มาตลอด พอปลาวางไข่และออกลูกครอก การลุ่มปลา
จึงเริ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้ผู้ใหญ่ก็ไม่เคยสอน แต่เรียนรู้จากการที่ผู้ใหญ่ทำและเชื่อตาม
สิ่งนั้นโดยไม่รอรี ในท้องถิ่นบ้านเราจึงเต็มไปด้วยปลาสารพัดชนิด”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 49)

เลเล่าว่า การประกอบอาหารส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของผู้หญิง ในยุคนั้นทุกครัวเรือน จะหุงข้าวทำแกงรับประทานเอง สิ่งที่น่ามาประกอบเป็นอาหารก็จะหากันในพื้นที่ถิ่น อาทิตื่น นก กุ้ง หอย ปู ปลา กบ แมงดา รวมถึงพืชผักต่าง ๆ ที่งอกขึ้นอยู่ตามห้วย หนอง คลอง บึง เครื่องปรุงรสที่สำคัญ คือ เกลือ น้ำตาล พริก กะปิ ขมิ้น ตะไคร้ มะนาว ของที่ใช้ ดับกลิ่นคาว เช่น ชিং ข่า ตะไคร้ ใบรา ใบมะกรูด เป็นต้น ในการปรุงแต่งอาหารคนภาคใต้ เน้นรสชาติเปรี้ยวจัด เผ็ดจัด ถ้าเป็นแกงจะมีรสกะปิเข้มข้นและสีเหลืองจัด เลยกตัวอย่าง อาหารพื้นบ้านภาคใต้ผ่านอาหารที่เขาชื่นชอบ เช่น คั่วเหม็งพรวัวกับไก่บ้าน แกงคั่วปลาตุก โรยใบมะกรูดหั่นฝอย แกงคั่วนกกกับลูกกล้วยดิบ ผัดหัวพรวัว กบย่างขมิ้น ต้มส้ม ปลากระบอก แกงเหลือง น้ำพริกแมงดา ลูกเห็ด เป็นต้น สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2537) เล่าว่า สมัยก่อนเมื่อคนภาคใต้ประกอบอาหารเสร็จแล้ว แม่ครัวจะตักแกงใส่ถ้วย แล้วจัดใส่ ภาชนะเป็นชุด ๆ เรียกว่า “จัดเท่ หรือ ดับเท่” จากนั้นจะยกมารับหรือ “ยกเท่” ซึ่งก็คือ อาหารที่จัดเป็นชุด ๆ ใส่ถาดออกไปรับประทาน ในการรับประทานนิยมใช้มือขวาเปิบข้าว ถ้าใครเปิบข้าวด้วยมือซ้ายถือว่าเป็นที่น่ารังเกียจเพราะมือซ้ายใช้ล้างกัน การหยิบจับ อาหารจึงใช้มือขวาเท่านั้น ส่วนประเภทน้ำแกงใช้วิธี “ชด” โดยยกถ้วยชดหรือเหน้าแกง ลงในชามข้าวของตัวเองแล้วชด ปัจจุบันนิยมตักน้ำแกงใส่ช้อนกินข้าวแล้วชด วิธีปฏิบัตินี้ เปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมการใช้ช้อนกลาง เลเล้าถึงเอกลักษณ์ของคนภาคใต้ก็อย่าง

จากวิถีดั้งเดิมวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

คือ การรับประทานผักเหนาะ ทุกมื้ออาหารจึงต้องมีผักสดควบคู่อยู่ด้วยเสมอ “แม่กับพี่สาวชอบกินผักกับน้ำพริก ก็เลยเก็บผักต่าง ๆ ที่งอกอยู่ตามทุ่งนามาคนละกำ” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 63) มื้ออาหารของคนภาคใต้จึงขาดน้ำพริก กับข้าว ผักสด เสียไม่ได้ เพราะเหล่านี้ได้หล่อหลอมรวมอยู่ในวัฒนธรรมการกินของคนภาคใต้มาช้านานแล้ว

ด้านสถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เลเล่าถึงเรือนไทยภาคใต้ทั้งประเภทถาวรและชั่วคราว เลเล่าถึงเรือนไทยภาคใต้ประเภทถาวรว่า “ปกติคนใต้จะมีบ้านสองหลัง คือ เรือนครัวกับเรือนใหญ่” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 45) เรือนครัวนั้นใช้เป็นที่เก็บเครื่องใช้ในครัวและเป็นที่รับประทานอาหาร ส่วนเรือนใหญ่ใช้นอนหลับพักผ่อนและต้อนรับแขก เลเล่าแทบทุกขั้นตอนของการสร้างบ้านเริ่มตั้งแต่เข้าป่าไปหาไม้จนกระทั่งสร้างเสร็จเป็นบ้านว่ากระบวนการเหล่านี้ล้วนอาศัยแรงงานจากเพื่อนบ้านทั้งสิ้น พ่อเลทำให้เลฟังว่ากว่าจะสร้างบ้านเสร็จนั้น

“พ่อต้องขอแรงชาวบ้านมาช่วยกันเลื่อยไม้ออกมาเป็นแผ่น ๆ ไม้บางอย่างเป็นไม้เนื้อแข็ง กบไสไม้ที่เป็นกบมือจึงหมดสิทธิ์ ต้องใช้ขวานที่ลับคมกริบตากให้เรียบ กว่าจะเป็นบ้านเสา 21 ต้น หลังนี้ก็ใช้เวลาร่วม 2 ปี”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 46)

จะเห็นว่าการสร้างบ้านในอดีตกว่าจะสำเร็จขึ้นเป็นบ้านหนึ่งหลังได้ต้องใช้ความเพียรอดสาหัสและการร่วมไม้ร่วมมือจากคนในพื้นที่ ชุมชนภาคใต้ในอดีตจึงเป็นชุมชนแห่งเครือญาติที่ผู้คนต่างพึ่งพาอาศัยกัน คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างรักใคร่ปรองดองเอื้ออาทรต่อกัน และผูกพันกันเสมือนเป็นญาติมิตร ส่วนองค์ความรู้ด้านการปลูกสร้างก็อาศัยความรู้ด้านงานช่างพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นวิธีการปลูกสร้าง รูปแบบ การตกแต่ง องค์กรความรู้เหล่านี้ชาวบ้านได้จากการลองถูกลองผิดและปรับปรุงแก้ไขจนเกิดความชำนาญ ดังปรากฏในวรรณกรรมว่า “พ่อเป็นช่างไม้ตั้งแต่สร้างบ้านของตัวเอง ได้ลองถูกลองผิด พอสร้างบ้านเสร็จก็มีความชำนาญ” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 54)

ส่วนเรือนไทยภาคใต้ประเภทชั่วคราว เลเล่าถึง “ขนาน” ว่าจะปลูกสร้างขึ้นแบบเรียบง่าย ไม่ต้องพิถีพิถัน ใช้ไม้พื้นเมืองเป็นวัสดุ ไม่ค่อยคงทนถาวร แต่สะดวกในการต่อเติมซ่อมแซม หรือรื้อถอนโยกย้าย ที่สำคัญสร้างขึ้นเพื่อใช้สอยประโยชน์เป็นประการสำคัญ

ขนานนี้ส่วนมากมักสร้างขึ้นตามทุ่งนาหรือพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้ประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อใช้หลบฝนหลบแดด หุงข้าวต้มแกง นอนหลับพักผ่อน ดังบรรยายไว้ในวรรณกรรมว่า

“เราสร้างขนานไว้เป็นที่พักเวลาไปทำนา ผ่านไปหนึ่งปีก็ซ่อมแซมกันครั้งหนึ่ง ขนานใช้ประโยชน์ได้สารพัด เป็นทั้งที่หุงหาอาหารไว้กิน ตอนเที่ยง หลบแดดหลบฝน ในบางวันเลิกบ่อดองนอนค้างที่ขนาน”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 50 - 51)

สถาปัตยกรรมพื้นบ้านภาคใต้สร้างขึ้นโดยเน้นรูปแบบที่เรียบง่าย ใช้ไม้พื้นเมืองเป็นวัสดุ และที่สำคัญเน้นประโยชน์ใช้สอย รูปลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นบ้านภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทรัพยากรในท้องถิ่น ความเชื่อพื้นบ้าน ความเชื่อทางศาสนา และค่านิยมทางสังคม ซึ่งเหล่านี้มีอิทธิพลในการหล่อหลอมให้เกิดรูปแบบที่มีความเฉพาะจนเป็นอัตลักษณ์ประจำถิ่น

ด้านการประกอบอาชีพ เด็กชายเลเล่าให้เห็นภาพการทำงานของคนภาคใต้ในครั้งอดีตว่า เมื่อฤดูกาลทำนามาถึง แต่ละคนต่างก็สละส่วนกับการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้สำหรับการทำนา “พี่แดง พี่สาวคนโตขึ้นไปบนลอมข้าว เพื่อไปเอาพันธุ์ข้าวที่คัดไว้ตั้งแต่หน้าแล้งที่ผ่านมาไปนวด ... พี่ชายเข้าไปใต้ถุนบ้านเพื่อนำหัวหมูคั้นไถออกมาชดสนิม ...” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 54) วิธีท้องทุ่งในช่วงเริ่มต้นของฤดูกาลจึงคึกคัก เพราะแต่ละคนต่างก็คุ้นเคยอยู่กับภาระหน้าที่ของตน เวลานี้จึงเป็นช่วงของการเตรียมสิ่งของจำเป็นที่ต้องใช้ในการทำนา เหล่าสมาชิกในครอบครัวต่างตั้งหน้าตั้งตาอยู่กับภาระงานของตน ภาพครอบครัวของเด็กชายเลทำให้มองเห็นว่าครอบครัวของคนภาคใต้ในยุคนั้นเริ่มปรับเปลี่ยนครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อ แม่ ลูก แล้วแต่ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวยังคงผูกพันเหนียวแน่น สมาชิกในครอบครัวยังคงร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน โดยจะแบ่งงานกันทำตามหน้าที่เหมาะสมกับเพศและวัย ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการทำนาชาวบ้านยุคนั้นจะประดิษฐ์คิดค้นขึ้นใช้เองโดยใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น อาทิ นำเหล็กมาทำผาด นำไม้มาทำไถ แอก คราด แสก แกะ ฯลฯ วิธีชาวบ้านในช่วงฤดูกาลทำนาก็สามารถมองเห็นได้จากเนื้อความที่ว่า

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

“พี่ชายเข้าไปใต้ถุนบ้านเพื่อนำหัวหมูคั้นไถออกมาขัดสนิมที่บ้านเลมีคั้นไถอยู่สองอันสำหรับพ่อและพี่ชายคนรอง แต่ละอันใช้ได้หลายปี เพราะมีความหนาและแข็งแรงทนทาน ไม้ที่ใช้ทำคั้นไถก็หายาก เพราะต้องเป็นไม้ชิ้นเดียวที่มีความโค้งงอได้รูปได้ร่าง ดังนั้น หากต้องการเปลี่ยนคั้นไถแต่ละครั้ง พวกผู้ชายจะชวนกันไปเหนือ เพื่อเลือกไม้ที่มีลักษณะดังกล่าว ซึ่งหาก่อนข้างยาก ดังนั้น คั้นไถแต่ละอันจะถูกเก็บไว้อย่างดีเมื่อสิ้นฤดูทำนา”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 53 - 54)

ด้านสัดส่วนในการปลูกข้าว เลเล่าว่าเนื่องจากคนภาคใต้รับประทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ส่วนข้าวเหนียนิยมนำมาประกอบเป็นอาหารหวาน ในการเพาะปลูกคนภาคใต้จึงแบ่งพื้นที่บางส่วนไว้สำหรับปลูกข้าวเหนียว เลได้เล่าให้เห็นการแบ่งสันปันส่วนพื้นที่ทำนาผ่านบทสนทนาของพี่ชายกับแม่

“เหลืออีก 2 บึง เป็นข้าวเหนียวทั้งหมดพี่ชายบอกแม่ บ้านเลไม่ค่อยมีผลไม้กินกัน อย่งดีก็กล้วยน้ำว้า มะพร้าวอ่อน หรือไม้ก็ผลไม้พื้นบ้านจำพวกทุเรียนน้ำ จึงต้องปลูกข้าวเหนียวไว้ทำขนม อีกอย่างหนึ่งขนมที่ทำในงานบุญประเพณีล้วนต้องใช้ข้าวเหนียวทั้งสิ้น ทุกบ้านจึงต้องทำนาข้าวเหนียวไว้ด้วย”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 63)

เลเล่าอีกว่าเมื่อฤดูไถนามาถึง เด็กรุ่นราวคราวเดียวกับเลจะสนุกสนานกันมาก เพราะแต่ละคนต่างก็แย่งกันหาทุ้ง หอย ปู ปลา ตามร่องไถ บางคนก็เก็บผักที่ขึ้นอยู่ตามท้องทุ่ง ตัดไม้ตัดมีอกกลับบ้านมาด้วย เด็กยุคนั้นรู้จักกันโดยอัตโนมัติว่าสิ่งที่พวกเขาหากันมาได้นั้น คือ กับข้าวในมือเย็น กิจกรรมในการดำรงชีวิตของเด็ก ๆ เกิดจากการเรียนรู้และซึมซับมาจากวิถีของผู้ใหญ่โดยที่พวกเขาเรียนรู้และเข้าใจได้เองโดยไม่ต้องมีใครคอยบอกกล่าวชี้แนะ

เลเล่าให้เห็นขั้นตอนการทำงานตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์ข้าว ไถนา ปักดำ เก็บข้าว หาบข้าว และนวดข้าว กระบวนการเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นวิถีขบวนการภาคใต้ยุคเก่าว่า แบ่งงานกันทำ โดยมากผู้หญิงทำหน้าที่ดำนา ปักดำ และเก็บข้าว ส่วนผู้ชายหอบกล้า และหาบข้าว เลเล่าให้เห็นธรรมเนียมปฏิบัติอีกอย่างคือ “การออกปาก” นั่นคือ การไหว้วาน เพื่อนบ้านให้มาช่วยออกแรงในกระบวนการทำงานต่าง ๆ อาทิ ไถนา ปักดำ เก็บข้าว หาบข้าว การออกปากของคนภาคใต้นี้จะคล้าย ๆ กับการลงแขกของคนภาคกลาง แต่จะแน่นแฟ้นจริงใจและนำไปปรับใช้กับกิจกรรมอื่น ๆ ได้อีก ฝ่ายเจ้าภาพก็จะจัดเตรียม อาหารพื้นบ้านง่าย ๆ ไว้เลี้ยงตอบแทน อาหารพื้นบ้านที่นิยมทำกัน อาทิ แกงไก่ กับหอยกกล้วยป่า แกงคั่วนกกับลูกกล้วยดิบ ขนมหวานและผลไม้ อย่างเช่น ขนมลอดช่อง น้ำกะทิ แตงโม ข้าวโพด ฯลฯ เลเล่าอีกว่าการรับประทานอาหารพร้อมกันนี้จะครึกครื้น มากเพราะแต่ละคนจะสรรหาเรื่องเก่า ๆ นิทานสนุก ๆ เรื่องตลก หรือข่าวคราวต่าง ๆ มาบอกเล่าพูดคุยหยอกเย้ากัน การทำงานของชาวบ้านภาคใต้ในอดีตจึงสะท้อนให้เห็น สังคมของการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือและเกื้อกูลกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน วิธีการทำงานของคนภาคใต้ในอดีตจึงออบอวลไปด้วยมิตรภาพและเป็นการทำงานแบบยังชีพ มากกว่าเพื่อค้าขาย กระบวนการทำนาอาศัยแรงงานจากคนและสัตว์ เช่น วัว ควาย เป็นหลัก วัวควายจึงเป็นทั้งเพื่อนและเครื่องมือหากินของคนยุคนั้น เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกี่ยวกับการทำนาชาวบ้านก็ประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง โดยใช้ไม้พื้นเมืองเป็นวัสดุ ชาวบ้านภาคใต้ จึงดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงสอดคล้องไปกับวิถีชุมชน

ด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เลเล่าผ่านเครื่องมือเครื่องใช้ที่คนภาคใต้ใช้ในการดำรง ชีวิตโดยจำแนกเป็นประเภท ดังนี้ (1) เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการหาอาหาร เช่น เบ็ด ไซ สุ่ม ตะข่องใส่ปลา ลัน ไซ ฯลฯ (2) เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น คันไถ งอบ แกะ เจ็ย กรงใส่ข้าว ครกตำข้าว กระดัง แสกและไม้คาน (3) เครื่องมือเครื่องใช้ ที่เกี่ยวกับการทำอาหาร เช่น เครื่องโม่แป้ง กระบอกลบขมิ้น พรกปลา ครกเซเคย กระต่าย ขูดมะพร้าว (4) เครื่องมือเครื่องใช้อื่น ๆ เช่น เกราะ โพงวิดน้ำ หมาน้ำ เป็นต้น เลบอกเล่า ว่าเครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้ คนพื้นถิ่นโดยเฉพาะคนรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย จะประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง เลก็ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ประเภทง่าย ๆ ได้ โดยเขาทำตะขอเกี่ยวกบ “เลเอาเหล็ก ก้านร่มไปฝนกับหินลับมีดจนปลายด้านหนึ่งแหลมเปี้ยบ คมกริบ แล้วดัดปลายให้งอคล้าย

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

เปิด ต่อด้ามให้ยาวด้วยไม้ไผ่ที่เหลาอย่างงามขนาดเท่าหัวแม่มือ ได้แล้วตะขอเกี่ยวกบ เลร่าพืงกับตัวเอง” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 51) เลเล่าว่า การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ นั้นคนพื้นถิ่นจะทำในช่วงที่ว่างเว้นจากภาระงาน พอทำนาเสร็จแล้วแม่ของเธอ “ก็จะไปหา ตันกกซึ่งมักขึ้นอยู่ตามหนองน้ำอันเป็นที่ลุ่มมาก ๆ เพื่อนำไปทำเสื่อตากข้าวทำ “กรง” ใส่ข้าว” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 74) การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ไม้พื้นถิ่น เป็นวัตถุพิเศษสำคัญ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ตันกก ตันกระจูด ใบพืชต่าง ๆ มาประยุกต์สร้างสรรค์ ให้เข้ากับการใช้งาน อย่างเช่น การนำใบจาก กาบหมาก กาบหลาวชะโอน มาทำหมาน้ำ หรือภาชนะสำหรับตักน้ำขึ้นจากบ่อต้งที่ผู้เขียนบรรยายว่า

“เลหยิบหมาน้ำไปตักน้ำในบ่อแล้วรวดไปบนหัว กะว่าจะขัดสี ฉวีวรรณให้แจ่มไปเลย ใช้มือลูไปตามแขนขาและลำตัวอย่างแรงเป็นพิเศษ เสร็จแล้วก็ใช้หลังลูไปลูมากับต้นหมากริมบ่อน้ำ แล้วก็ใช้หมาน้ำ ตักน้ำรดอีก 2 ทุมเป็นอันเสร็จพิธี”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 38)

หัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่ในวิถีชาวบ้าน โดยชาวบ้าน คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต หัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นงานฝีมือ ที่ช่วยให้มองเห็นเข้าใจโครงสร้างของสังคม ทั้งนี้ยังแสดงถึงชนชั้น สถานภาพ ฐานะ ตลอดจน ความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านด้วย

ด้านประเพณีพื้นบ้าน เลบอกเล่าให้มองเห็นประเพณีพื้นบ้านภาคใต้ 2 ประเพณี คือ ประเพณีหมารินกับประเพณีชนควาย เลเล่าว่าการหมาริน คือ การเคลื่อนย้ายบ้าน จากที่เก่าไปไว้ที่ใหม่ คนภาคใต้จะออกเสียงบ้านว่า “ริน” ก่อนเคลื่อนย้ายบ้านจะนำ ตินเสาไปวางไว้ตรงทำเลที่ตั้งก่อนและเมื่อทุกอย่างพร้อม

“ทุกคนจะเข้าประจำที่รอบตัวบ้าน ซึ่งมีความกว้างราว 4 เมตร ยาว 8 เมตร เป็นบ้านไม้หลังคามุงสังกะสี เอ้า ... เฮ้ ใครคนหนึ่ง ให้สัญญาณแล้วบ้านก็ถูกยกขึ้นป่าโดยผู้ชายทั้ง 30 คน พอทรงตัวได้แล้ว ทั้งหมดก็ค่อย ๆ เดินอย่างช้า ๆ มุ่งหน้าไปบ้านเล ซึ่งอยู่ห่างออกไป

ประมาณ 200 เมตร บ้านเคลื่อนตัวไปอย่างช้า ๆ มีเสียงเฮดังไม่ขาดช่วง
พอไปถึงก็วางไว้บนเสาปูนที่เตรียมไว้”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 99)

ประเพณีหามเร็นเป็นประเพณีเก่าแก่ที่แสดงให้เห็นระบบการพึ่งพาช่วยเหลือ
กันของคนในชุมชน การหามเร็นยังสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการปลูกสร้างที่อยู่
อาศัยให้สอดคล้องกับทำเลที่ตั้งและเหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ เมื่อทำเลที่ตั้ง
ไม่เอื้ออำนวย ชาวบ้านก็จะแก้ปัญหาด้วยการเคลื่อนย้ายบ้านไปยังทำเลแห่งใหม่ วิธีการนี้
นอกจากสะดวกแล้วยังประหยัดเวลาและวัสดุในการสร้างใหม่ด้วย การหามเร็นจึงเป็น
ประเพณีพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นวิถีชาวบ้านในการปรับตัวให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ
ได้อย่างกลมกลืน

ส่วนประเพณีชนควาย เล่าว่าประเพณีนี้เป็น “สัญญาณที่บอกทุกคนว่าฤดู
ทำนามาถึงแล้ว” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 48) ตามธรรมเนียมของคนบ้านเลเมื่อฝนท่าแรก
ของต้นฤดูกลางดกลงมา ใครมีควายถึกก็จะนำมาประลองกัน “แซบหิด เดี่ยวไม่ทันแล
ควายชน พี่ชายบอก ทำเอาเลตาโตใคร่อยากเห็น เพราะปีหนึ่งมีครั้งเดียวที่จะมีโอกาส
ดูควายชน”(ชลลดา ปะการัง, 2547: 46) เล่าถึงบรรยากาศของการชนควายว่า
เมื่อการประลองเริ่มขึ้น

“ทันใดนั้นควายถึกทั้งคู่วิ่งเข้ามาหากัน ศีรษะกระแทกกัน
อย่างแรง แล้วขวิดซ้าย - ขวา ต่างออกแรงเบ่งพลังกันสุดฤทธิ์ ชาวบ้าน
ส่งเสียงเชียร์กันอย่างสนุกสนาน เพียงชั่วอึดใจ ใ้ถึกตัวหนึ่งก็วิ่งหนี อีกตัว
ก็วิ่งไล่ตาม เจ้าของควายทั้งคู่วิ่งตามกันพัลวัน ชาวบ้านส่งเสียงเชียร์
ด้วยความชอบใจต่างวิพากษ์วิจารณ์แล้วแยกย้ายกันกลับบ้าน”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 47 - 48)

การชนควายจึงเป็นประเพณีพื้นบ้านที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับควาย
ซึ่งเป็นสัตว์ที่เกี่ยวข้องอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ชนควายยังเป็นเกมกีฬา
ที่สร้างความสนุกสนานครื้นเครง ถือเป็นความบันเทิงอย่างหนึ่งของคนที่ต้องทุ่งเพื่อผ่อนคลาย
ความตึงเครียดก่อนฤดูทำนาอันหนักหน่วงจะมาถึง

จากวิถีดั้งเดิมวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าวิถีชาวบ้านภาคใต้ดั้งเดิมสะท้อนให้เห็นการใช้ชีวิตของชาวบ้านภาคใต้ทั้งดงตามบริสุทธ์ ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย สมถะ ท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรท้องถิ่น ไม่มีภาพแห่งการแข่งขันชิงดีชิงเด่นแฉกเช่นสังคมสมัยใหม่ ในอดีตท้องถิ่นภาคใต้มีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คนในชุมชนผูกพันกันเสมือนเป็นญาติมิตร ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน บนวิถีแห่งความรักความเอื้ออาทร วิถีชาวบ้านภาคใต้ในอดีตจึงอบอุ่นด้วยมิตรภาพ สะอาด บริสุทธ์ สงบ และร่มเย็น โดยมีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นรากเหง้าทางสังคมอย่างมีอัตลักษณ์

วิถีชาวนา : การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยในวรรณกรรมเด็กชายเล

เด็กชายเลเล่าถึงวิถีชาวนายุคใหม่ในสังคมชนบทตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีกรอบแนวคิดมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อขาย เหตุนี้ภาครัฐจึงส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานจากผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นผลิตเพื่อขาย “ทางอำเภอขึ้นมาพูดให้ฟังว่าบ้านเราต้องปลูกข้าวมาก ๆ จะได้ส่งไปขายต่างประเทศ” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 80) โดยภาครัฐจะคอยส่งเสริมในด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ “พี่เขยบอกว่าหลวงให้เงินผันมาทำกระบายน้ำ ปีนี้เราจะทำนา 2 ครั้ง” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 133) คนบ้านเลจึงเริ่มปรับเปลี่ยนวิถีการทำงานจากแบบดั้งเดิมไปสู่การทำงานแบบใหม่ เปลี่ยนจากการทำนาปีละครั้งเป็นปีละ 2 ครั้ง และเพื่อให้ทันกับช่วงเวลาที่กระชั้นชิด จึงนำเอาเครื่องทุ่นแรงมาใช้แทนแรงงานสัตว์ชาวบ้านซื้อควายเหล็กมาใช้แทนเจ้าทวย เครื่องจักรกลจึงเข้ามาแทนที่แรงงานพื้นบ้านวัว ควาย ถูกลดบทบาทและคุณค่าลง เมื่อเครื่องจักรกลเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและมีบทบาทสำคัญอยู่ในวิถีชาวบ้าน บางครอบครัวที่ขาดทุนรอนก็นำเอาวัว ควายไปขายเพื่อซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ที่สอดคล้องกับการทำงานแบบใหม่ ประเพณีชนควายก็พลอยหายไป

เลเล่าว่า ชาวบ้านได้หันมาปลูกข้าวพันธุ์ กข.6 ซึ่งเป็นข้าวสายพันธุ์ใหม่ที่ภาครัฐส่งเสริมแทนการปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง เพราะโตเร็วอายุ 3 เดือน ก็เก็บเกี่ยวได้แล้ว ข้าวสายพันธุ์ใหม่ที่ปลูกเพื่อรองรับระบบการผลิตเพื่อขายนี้ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาการทำนาที่มีรูปแบบแตกต่างไปจากเดิม “ตั้งแต่ทำนามาจนอายุ 60 ปีแล้ว

แม่ไม่เคยเกี่ยวข้าวสักที แต่นั่นก็ไม่เท่าหลายสิ่งหลายอย่างที่ยังข้องใจแม่อยู่ เกี่ยวข้าวกลางฝนจะทำแบบไหนดีหนอ แม่รำพึงและถอนใจยาว จะนวดแบบไหนก็ยังนึกไม่ออก แม่บ่น” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 136 - 137) ปัญหานี้คนบ้านเลแก้งใช้เครื่องเก็บข้าวเครื่องนวดข้าวซึ่งเป็นเครื่องจักรกลสมัยใหม่ที่มาพร้อมรูปแบบการทำงานที่มุ่งเน้นการเพาะปลูกเพื่อขาย เมื่อวิถีการผลิตของชุมชนเปลี่ยนจากแบบยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อซื้อขาย สิ่งที่ชาวบ้านเคยยึดถือปฏิบัติและให้ความสำคัญในการปลูกข้าวคือฤดูกาลและสภาพภูมิศาสตร์ก็ลดความสำคัญลง เล่าอีกว่าการทำนารูปแบบใหม่นี้ทำให้คนบ้านเลต้องคร่ำเคร่งอยู่กับการทำนา “แม่ไปชวนเพื่อนบ้านทำขนมเดือนสิบ ไม่มีใครทำด้วยเพราะทำนาปียงไม่เสร็จ” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 137) คนบ้านเลในยามนี้จึงมีเวลารวายน้อยลง กิจกรรมในวิถีชาวบ้านที่คนพื้นถิ่นเคยยึดถือปฏิบัติเริ่มคลายบทบาทและลดความสำคัญลง เล่าว่า ปัญหาที่คนบ้านเลกำลังเผชิญอยู่คือต้นทุนสูงในการผลิตข้าว

“แค่เริ่มต้นทำนาทุกครอบครัวก็ต้องลงทุนไปแล้วนับหมื่น ไหนจะค่าซื้อควายเหล็ก ไหนจะค่าเครื่องนวดข้าว คนไหนไม่มีเงินซื้อก็ต้องเช่าควายเหล็กคนอื่นไปไถ ส่วนเครื่องนวดข้าวน้อยรายนักที่จะมีกำลังซื้อ แม้แต่พันธุ์ข้าวก็ต้องออกเงินซื้อ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้สิ่งเหล่านี้ไม่ต้องจ่ายเงินแม้แต่บาทเดียว”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 137)

การทำนารูปแบบใหม่ที่คนพื้นถิ่นนำมาปรับใช้ตามนโยบายของภาครัฐจึงไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชน ทั้งยังเข้ามาเปลี่ยนระบบการผลิตของชุมชนจากแบบยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อขาย ชุมชนจึงต้องหันไปพึ่งพาปัจจัยภายนอกแทนการพึ่งพาตนเอง เครื่องจักรกลไถต่าง ๆ เมื่อเริ่มแทรกซึมเข้ามาอยู่ในวิถีชาวบ้านก็เริ่มบั่นทอนความสำคัญของเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านลงและเข้าไปมีบทบาทอยู่ในวิถีชาวบ้านมากขึ้นเพราะเห็นว่าจะสะดวกเร็ว ในวิถีชาวบ้านซึ่งมีกิจกรรมการดำเนินชีวิตย่อย ๆ เชื่อมโยงเกี่ยวพันกันอยู่เป็นระบบ เมื่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งไม่ได้รับการสืบทอด กิจกรรมที่เหลือก็พลอยได้รับผลกระทบและสูญหายไปที่สุดในที่สุด

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

เลมองเห็นว่า สิ่งที่ภาครัฐพยายามส่งเสริมหรือกระตุ้นโดยเฉพาะนโยบายการปลูกข้าวเชิงพาณิชย์นี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างวิถีชีวิตของคนชนบทจากหน้ามือเป็นหลังมือ เรียกได้ว่าเปลี่ยนไปถึงรากเหง้าของจิตสำนึก กล่าวคือ เมื่อระบบการผลิตของชนบทที่เน้นการผลิตเพื่อใช้เพื่อกิน ส่วนเกินที่เหลือก็นำไปแลกเปลี่ยนหรือแจกจ่ายให้แก่กันได้เปลี่ยนมาสู่ระบบการผลิตเพื่อขายที่เน้นจำนวนผลผลิตโดยมีค่าตอบแทนเป็น “เงิน” ความเอื้ออาทรของผู้คนในท้องถิ่นก็เริ่มลดลง สายสัมพันธ์ในชุมชนจึงหมดไป ด้านสัดส่วนเวลาเกิดการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนเวลาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เพราะแต่ละคนต้องทำงานแข่งกับเวลาเพราะหากล่าช้าผลผลิตก็จะเกิดความเสียหาย ฉะนั้น “พอทำนาปรังเสร็จสิ้นลง ทุกคนก็ต้องลงนาต่อเพื่อทำข้าวนาปี โดยยังไม่ได้หยุดพักหายใจ” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 137) วิธีการทำนาในยุคนี้จึงเร่งรีบแบบโลกอุตสาหกรรม พอไม่ทันกับเวลา ชาวบ้านก็เริ่มหันไปพึ่งพาระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ และพอขาดทุนรอนก็ไปกู้หนี้ยืมสิน วิถีทาสจึงเริ่มวนเวียนเป็นวัฏจักรอยู่ในวิถีชาวบ้าน เลมองเห็นว่าคนบ้านเขาในยามนี้ต่างก็ทำงานหนัก แต่กลับพบว่าตัวเองจนลงและสิ่งที่เพิ่มพูนมากขึ้นก็คือ หนี้สิน “ข้าวที่ขายเกี่ยวนละ 2,500 ไม่คุ้มทุน ไหนจะค่าจ้างไถ ไหนจะค่าปุ๋ย ค่ายาฆ่าแมลง ก็เลยต้องเลิกทำนา” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 141) การพึ่งพาตนเองไม่ได้ของครอบครัวชนบทจึงเกิดขึ้น การทำนารูปแบบใหม่ประสบความสำเร็จล้มเหลว เลมองเห็นว่าการพัฒนาท้องถิ่นตามนโยบายของภาครัฐเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน คนชนบทต้องประสบปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาที่เป็นผลพวงจากการพัฒนา เลเล่าอีกว่าระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่ภาครัฐสนับสนุนนั้นชาวบ้านไม่ได้ใช้ประโยชน์ เลเล่าว่า “ตั้งแต่ชุดคุณน้ำ ชาวบ้านไม่ได้รับประโยชน์เลย รวากับชุดไว้เป็นอนุสาวรีย์อะไรบางอย่างเท่านั้น” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 141) เงินทุนต่าง ๆ ที่ภาครัฐสนับสนุนมายังชนบทจึงสูญเปล่า ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่านโยบายการพัฒนาชนบทที่ภาครัฐกำหนดขึ้นไม่สัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่น

เลเล่าอีกว่า เขามองเห็นปัญหาอีกอย่างที่เกิดจากการปลูกข้าวเพื่อขายนี้คือ ชาวบ้านถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบ วิธีการคือ พ่อค้ากดราคาข้าวให้ตกต่า นั่นก็เพราะในปีหนึ่ง ๆ ชาวบ้านผลิตข้าวได้เป็นจำนวนมาก พ่อค้ามีทางเลือกในการซื้อข้าว ขณะที่ชาวบ้านจำต้องขายข้าวให้พ่อค้าด้วยความจำใจ “ข้าวยังเต็มยุ้ง พ่อบอกกว่าถ้าขาย

ตอนนี้ราคาจะต่ำมากเพราะข้าวมีความขึ้นสูง ก็เลยต้องรอขายหน้าแล้งพร้อม ๆ กับข้าว
นาปี” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 137) เล่มองเห็นว่าการผลิตในเชิงพาณิชย์นี้ ชาวบ้าน
เป็นผู้เสียเปรียบ ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม ถูกเอารัดเอาเปรียบ ชาวนาเองก็ต้องก้มหน้า
ยอมรับชะตากรรมของตนโดยไม่รู้ว่าจะไปเรียกร้องความเป็นธรรมจากใคร สังคมชนบท
ที่ถูกครอบงำด้วยระบบพาณิชย์เอื้อให้นายทุนเติบโตอยู่ในชุมชนชนบท นายทุนมุ่งแต่
แสวงหาผลกำไรแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา เล่มองเห็นว่าระบบพาณิชย์นี้ทำให้พ่อค้า
คนกลางรวยขึ้น ในขณะที่ชาวนากลับจนลงอย่างน่าใจหาย และที่สำคัญการปลูกข้าว
เชิงพาณิชย์นี้เป็นสาเหตุสำคัญในการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและบั่นทอนให้ระบบนิเวศ
เสียสมดุล เมื่อทรัพยากรในท้องถิ่นเสื่อมโทรมลงมาก ๆ ชาวบ้านก็ไม่สามารถกลับไปทำนา
ตามรูปแบบเดิมได้อีก ดังคำบอกเล่าของพี่สาวเล

“คำบอกเล่าของพี่สาวทำให้เลอึ้งไปพักใหญ่ พุดอะไรไม่ออก
ในใจคิดถึงเหตุการณ์อันแสนสุขตอนยังเป็นเด็ก หาปลา ตีนก ตกเบ็ด
หาแมงดา ลงแขกทำนา เก็บข้าว เก็บหลนและอีกมากมาย วิธีอันงดงาม
เช่นนี้มีอันต้องอันตรธานหายไปภายในเวลาอันรวดเร็วเพียง 5 - 6 ปี
ที่หันมาทำนาปีละ 2 ครั้ง มันเป็นวิถีสากลแท้ ๆ เลคิดในใจอยู่คนเดียว
ท่ามกลางความว่าเหว่ร้อนทจนบอกไม่ถูก”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 142)

การทำนารูปแบบใหม่ของคนภาคใต้โดยภาครัฐสนับสนุนให้ชาวบ้านหันมาปลูกข้าว
เชิงพาณิชย์ทำให้ระบบทุนนิยมค่อย ๆ คืบคลานเข้าสู่ท้องถิ่นชนบทด้วยการแทรกซึม
ผ่านนโยบายการพัฒนาประเทศ ระบบนี้เอื้ออำนวยให้นายทุนได้ผลประโยชน์ในขณะที่
ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของชุมชนกลับเสียผลประโยชน์อย่างน่าใจหาย กระแสทุนนิยม
ที่แทรกซึมเข้าสู่ชนบทตามนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นของภาครัฐนี้จะเข้าไปครอบงำชาวบ้าน
โดยสร้างค่านิยมขึ้นใหม่ทั้งด้านวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ระบบการผลิต ตลอดจนปลูกฝัง
ให้ชาวบ้านยึดติดกับค่านิยมสมัยใหม่ อันเป็นช่องทางให้นายทุนกอบโกยผลประโยชน์
ทำให้ชาวบ้านตกเป็นเครื่องมือของนายทุน และเมื่อวิถีชุมชนอ่อนแอลงชาวบ้านที่เคย
ดำรงชีวิตอย่างอิสระ ด้วยการพึ่งพาตนเองก็ตกอยู่ในวิถีที่ต้องพึ่งพาระบบภายนอก
จนตกอยู่ในวิถีสากลอย่างยากจะหลีกเลี่ยง

จากวิถีดั้งเดิมสู่วิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

วิถีคนภาคใต้ยุคใหม่ : สังคมร่วมสมัยในวรรณกรรมเด็กชายเล

เด็กชายเลเล่าวิถียุคใหม่ที่เริ่มเข้ามาในสังคมชนบทตามนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลเล่าถึงสภาพของสังคมชนบทที่เปลี่ยนไปหลังจากที่ภาครัฐประกาศใช้นโยบายกระจายความเจริญเข้าสู่ท้องถิ่นชนบทโดยเน้นการสร้างเมืองหลักขึ้นในแต่ละภูมิภาค

“เศรษฐกิจของเมืองสุราษฎร์ธานีในช่วงนี้คึกคักเป็นอย่างมาก มีโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการแปรรูปอาหารทะเลเพื่อส่งนอกเกิดขึ้น ราวดอกเห็ด มันเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 ต่อเนื่องไปจนถึงฉบับที่ 7 ที่กระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่นที่ต้องการให้เกิดเมืองหลักขึ้นในแต่ละภูมิภาค”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 154)

การกระจายความเป็นเมืองเข้าสู่พื้นที่ชนบทโดยเน้นการสร้างฐานการผลิตสินค้าจากท้องถิ่นออกสู่ศูนย์กลางทำให้ความเป็นเมืองค่อย ๆ ขยายตัวเข้าสู่พื้นที่ชุมชน ความเป็นสังคมชนบทจึงเริ่มลดลง คนในพื้นที่ก็เริ่มนำเอาวัฒนธรรมของคนเมืองมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวซึ่งเป็นรุ่นหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงได้ซึมซับกับวิถีคนเมืองจากนั้นก็หันเหตัวเองไปสู่วิถียุคใหม่

“ผู้หญิงวัยตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปดิ้งตุตให้ไปเป็นแรงงานในโรงงาน โดยทางโรงงานมารับถึงหัวกะไต่บ้านเพื่อให้ไปทำงานและส่งกลับในตอนเย็น แต่ส่วนใหญ่ส่งกลับตอนเที่ยงคืนเพราะต้องทำงานล่วงเวลา”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 154)

วัฒนธรรมยุคใหม่ที่แทรกซึมเข้าสู่วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสัดส่วนของเวลาซึ่งกระทบโดยตรงต่อระบบวิถีพื้นบ้าน กล่าวคือเมื่อคนพื้นถิ่นหันเหตัวเองไปเป็นแรงงานก็ต้องหมดเวลาไปกับการทำงานอันหนักหน่วงในโรงงานจากเช้าจรดค่ำ เมื่อวิถีปฏิบัตินี้ไม่เอื้ออำนวยให้สามารถดำเนินชีวิตตามวิถีแบบเก่าได้ โครงสร้างของวิถีชุมชนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกหน้ามือเป็นหลังมือ

“เข้านี้บ้านง่ามยวนคึกคักเหมือนทุกเช้าที่ผ่านมา เด็กสาว
อยู่ในชุดแบบฟอร์มของโรงงานออกมารอรถอยู่ริมถนน ส่งเสียงพูดคุย
เจี๊ยวจ๊าว เล่าสภาพการทำงานในโรงงานของตนเองสู้กันฟัง”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 155)

หนุ่มสาวชนบทสมัยใหม่ไม่ได้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นบ้าน ไม่ได้พูดถึงการตกเบ็ด
หาปลา สานเสื่อ ขนควาย หรือแม้แต่ถามไถ่สารทุกข์สุขดิบกันเหมือนเคยแล้ว
เพราะสิ่งเหล่านี้ได้ห่างหายไปจากวิถีการดำเนินชีวิตของพวกเขาเสียแล้ว

“เลบอกแล้วว่าคนชนบทในยามนี้ต่างก็เริ่มเสพลัทธิบริโภคนิยม
ที่ใช้วัตถุปรนเปรอความสุขของชีวิต เพื่อซื้อรถกันมาก แรก ๆ ก็ซื้อ
มอเตอร์ไซด์ นาน ๆ ก็ไปเปลี่ยนเป็นรถกระบะ ซักจะไม่หุรพอกก็เปลี่ยนเป็น
ล้อแม็ก แข่งขันกันแต่เรื่องฟุ่มเฟือย บ้านแต่ละหลังก็สร้างกันใหม่
โก้หรูเป็นแบบยุโรปทั้งนั้น สร้างแบบไม่คำนึงถึงทิศทางลม ทั้ง ๆ ที่ไม่ค่อย
ได้อยู่กัน แข่งกันรวย แข่งกันเด่น”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 158)

จะเห็นว่าความเป็นสังคมเมืองที่เข้าสู่ท้องถิ่นชนบทนี้ไม่ได้นำพาแต่ความเจริญ
ระบบเทคโนโลยี วิทยาการใหม่ และความทันสมัยรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น แต่ได้นำเอา
วัฒนธรรมของคนเมืองเข้ามาผสมผสานกับวิถีชาวบ้าน คนในพื้นที่จึงเริ่มเสพลัทธิบริโภคนิยม
บริโภคนิยมที่เชื่อกันว่าวัตถุสามารถสร้างความสุขให้กับชีวิตได้ ค่านิยมด้านวัตถุนิยม
จึงเกิดขึ้นในสังคมชนบท คนชนบทเริ่มสะสมโภคทรัพย์ตามค่านิยมที่เปลี่ยนไป และจากที่
เคยเชิดชูคุณงามความดี ก็หันมายกย่องเชิดชูเงินตรา วัตถุจึงเริ่มมีคุณค่าเหนือจิตใจ
คนชนบทที่เคยดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะ ก็เริ่มใช้ชีวิตฟุ่มเฟือย ยึดติดกับความสะดวก
สบายโดยซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกมาปรนเปรอชีวิต วัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามา
ในท้องถิ่นชนบททำให้ชาวบ้านประสบกับปัญหาหนี้สิน ปัญหาการรุกรานพื้นที่ของนายทุน
การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และอื่น ๆ
ผู้แต่งเล่าว่า การศึกษาสมัยใหม่ที่เข้ามาในสังคมชนบทตามนโยบายของแผนพัฒนา

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีส่วนต่อการเข้ามาปลูกฝังค่านิยมสมัยใหม่ให้กับเด็กชนบท โดยเด็กชนบทจะซึมซับวิถียุคใหม่นี้จากหลักสูตรการศึกษาตามที่ส่วนกลางกำหนด ผู้แต่งได้บอกเล่าผ่านกิจกรรมยามว่างของเด็กชนบทที่เปลี่ยนไปดังปรากฏในวรรณกรรมว่า

“เย็นวันนั้นเลขวนเพื่อน ๆ ไปเตะตะกร้อบริเวณสนาม
โรงเรียนทำเอาแม่ตามหาเสียยกใหญ่ พอเจอก็ต่อว่าเสียมากมาย ไม่มี
ประโยชน์อะไรเลย ไปซุดหัวนาตีกว่า แม่ต่อว่า ทำให้เลได้ไตร่ตรองว่า
ถ้าเป็นสมัยเด็ก ๆ แต่ละวันจะสาละวนอยู่กับการหาปลา หายอดสามสิบ
ตัดไม้ไผ่ถ่าน แต่วันนี้เลโตขึ้น แต่กลับมาเล่นตะกร้อ ปล่อยให้แม่
ทำงานตามลำพัง จึงรู้สึกละอายใจไม่น้อย อดคิดไม่ได้ว่าการศึกษา
ที่เลได้รับมามันทำให้เลห่างเหินครอบครัว มีพฤติกรรมที่แปลกแยก
จากสิ่งที่เคยทำออกไปทุกที”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 133)

จะเห็นว่ากิจกรรมยามว่างของเด็กชนบทยุคใหม่ คือ การเล่นกีฬาตามนโยบายของภาครัฐที่ส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพแข็งแรง แต่คนรุ่นแม่กลับมองว่ากิจกรรมเหล่านี้ไม่มีประโยชน์ เลเองก็มองว่ากิจกรรมของเด็กชนบทยุคใหม่นี้ทำให้เขามีพฤติกรรมแปลกแยกไปจากกิจกรรมที่เคยอยู่ในวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการหาปลา หายอดสามสิบ ตัดไม้ไผ่ถ่าน ผู้แต่งจึงแสดงทัศนะว่าหลักสูตรการศึกษามีส่วนในการทำให้เด็กชนบทหันไปซึมซับกับวิถีสมัยใหม่จนลืมนิสิตปฏิบัติที่เคยอยู่ในรากเหง้าของตน

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบท ผู้แต่งได้เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาว่า ควรให้คนชนบทร่วมมือร่วมใจกันปรับปรุงทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ทั้งนี้เพราะผู้แต่งมองว่าชุมชน คือ อยู่ข้าวอยู่น้ำที่สำคัญของชาวบ้าน ผู้แต่งเสนอแนะอีกว่าควรนำวัฒนธรรมท้องถิ่นมาผสมผสานเข้ากับกระแสโลกาภิวัตน์ในเชิงบูรณาการ “โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาโดยการฟื้นฟูปัญหาของท้องถิ่นซึ่งถูกลืมนานให้กลับมารับใช้ท้องถิ่นอีกครั้ง” (ชลลดา ปะการัง, 2547: 193) พรชัย รุ่นน้องของเลเล่าว่ารัฐมีนโยบายให้ชาวบ้านเลี้ยงกุ้งกุลาดำ

“กลุ่มอนุรักษ์ของเราพยายามที่จะรณรงค์ให้คนหันมาเลี้ยงกุ้ง ด้วยสิ่งที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น กล้วยน้ำว่า ส่วนยาปฏิชีวนะก็เลิกใช้ แล้วหันมาใช้สมุนไพรจำพวกเจตมูล กระเทียม เป็นต้น เพื่อไม่ให้น้ำเสีย เพราะสมุนไพรไม่มีสารตกค้างและย่อยสลายง่าย”

(ชลลดา ปะการัง, 2547: 187)

เลมองเห็นว่า ตัวอย่างที่พรชัยหยิบยกนำมาเล่านั้นเป็นการนำความรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการปรับใช้ให้สอดคล้องกับการประกอบอาชีพตามยุคสมัย แม้ว่าในการดำรงชีวิตปัจจุบัน เราอาจปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ได้ แต่เราควรอยู่อย่างรู้เท่าทัน แล้วนำองค์ความรู้นั้นมาบูรณาการปรับใช้ให้สัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตตามยุคสมัย

จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้แต่งหยิบยกมาเล่าไว้ในวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง*เด็กชายเล* จะเห็นว่าการพัฒนาที่ผ่านมาจากชาวบ้านโดนครอบงำด้วยกระแสทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ สิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านทั้งด้านวิถีชีวิต วิธีการผลิต และวัฒนธรรมชุมชนได้ถูกกระแสสมัยใหม่ทำลายจนหมดสิ้น จนในที่สุดชาวบ้านต้องตกอยู่ในสภาพพึ่งพาตนเองไม่ได้ ชาวบ้านต้องมีวิถีความเป็นอยู่แบบวิถีทาส คือ ขาดอิสระในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะตกอยู่ในวังวนเงื่อนไขของเวลาที่กำหนดขึ้นโดยเจ้าของกิจการหรือภาคเอกชน ผู้แต่งมองว่าทางออกในการแก้ปัญหาดังกล่าวควรให้ชาวบ้านหันมาปรับปรุงทรัพยากรในท้องถิ่นให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ทั้งนี้เพราะผู้แต่งมองว่าชุมชนคืออยู่ข้าวอยู่น้ำที่สำคัญของชาวบ้านและเมื่อวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่นกลับมาเข้มแข็ง ชาวบ้านก็จะกลับมาพึ่งพาตนเองได้อีกครั้ง ซึ่งก็คือการพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง

บทส่งท้าย

เด็กชายเล เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมภาคใต้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาอย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้มองเห็นพัฒนาการทางสังคมของชุมชนภาคใต้ตั้งแต่ยุคดั้งเดิมที่คนพื้นถิ่นดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย

จากวิถีดั้งเดิมวิถีของยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

สมณะ สอดรับกับวิถีชุมชน ยามประสบกับปัญหาชาวบ้านก็ใช้ภูมิปัญญาแก้ไขสถานการณ์อันเลวร้ายนั้นให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี วิถีชุมชนภาคใต้ในอดีตจึงเข้มแข็งโดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากเหง้าของสังคมอย่างมีอัตลักษณ์ เมื่อระบบทุนนิยมซึ่งมาพร้อมกับนโยบายพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทันกระแสโลกสากลได้แทรกซึมเข้าสู่ท้องถิ่นชนบท วิถีดั้งเดิมของคนภาคใต้ก็เริ่มเปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มนำเอาเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตให้สูงขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านถูกลดบทบาทและคุณค่าลง กระบวนการผลิตของชุมชนเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อใช้ไปสู่การผลิตเพื่อขายทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกแทนการพึ่งพาตนเอง คนชนบทจึงประสบกับปัญหาต้นทุนการผลิตสูง มีปัญหาหนี้สินจากการกู้ยืมเงินทั้งในและนอกระบบมาเป็นทุนรอน ระบบเงินตราจึงเข้ามามีอิทธิพลอยู่ในวิถีชาวบ้าน

การพึ่งพาช่วยเหลือของคนในชุมชนเริ่มลดลง เมื่อสังคมชนบทถูกรอบงำด้วยระบบทุนนิยมทุกอย่างก็เริ่มถูกตีค่าเป็นราคา มิตรภาพต้องแลกด้วยผลประโยชน์ ความจริงใจจึงห่างหายไปจากท้องถิ่น ความเป็นปัจเจกบุคคลจึงสูงขึ้น นอกจากนี้วิถีสมัยใหม่ที่เข้ามาในสังคมชนบทพร้อมกับความเป็นเมืองได้นำเอาวัฒนธรรมของคนเมืองเข้ามาในสังคมชนบทด้วย คนชนบทเริ่มซึมซับกับความเจริญแล้วหันเหตัวเองไปสู่วิถียุคใหม่ ความเป็นสังคมชนบทจึงลดลง จากที่เคยกินอยู่อย่างเรียบง่าย สมณะ ก็เปลี่ยนเป็นสังคมบริโภคนิยมที่ยกย่องวัตถุ เชิดชูเงินตรา และความสะดวกสบาย วิถีของคนเมืองที่คนชนบทนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิตนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติที่มีต่อสังคมแบบเก่า ระบบความคิดความเชื่อพื้นบ้านถูกมองข้ามความสำคัญ กลายเป็นสิ่งล้าหลังไม่ทันสมัย ก่อเกิดค่านิยมขึ้นใหม่ว่า ถ้าหากยังยึดติดกับการดำเนินชีวิตรูปแบบเดิมก็จะซุกซนไม่ทันสมัย คนชนบทเริ่มมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนคนเมือง สังคมชนบทที่เคยโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ก็ถูกความเป็นเมืองครอบงำจนอัตลักษณ์หายไป เห็นได้ว่าเรื่องราวที่เด็กชายเลเล่านั้นไม่ได้สะท้อนเฉพาะปัญหาที่เกิดกับท้องถิ่นชนบทภาคใต้ แต่ปัญหาดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงท้องถิ่นชนบทไทยเกือบทุกแห่งซึ่งปัจจุบันกำลังลูกกลมกลายเป็นปัญหาระดับชาติ

วรรณกรรมเรื่อง*เด็กชายเล* ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นวรรณกรรมเยาวชนที่บอกเล่าความบริสุทธิ์ของเด็กชนบทที่เติบโตมาในครอบครัวที่อยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนที่มี

วัฒนธรรมท้องถิ่นเข้มแข็งเท่านั้น แต่ยังมีสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นชนบทอันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชุมชนด้วย เนื่องจากผู้แต่งนำเอาเรื่องราวในวัยเด็กและประสบการณ์ที่พบเห็นจริงมาเป็นวัตถุดิบสำคัญในการสร้างเรื่องโดยใช้ถ้อยคำเรียบง่ายและเล่าอย่างตรงไปตรงมา ผู้อ่านจึงสามารถเข้าใจเนื้อหาได้โดยไม่ต้องผ่านการวิเคราะห์ที่ความ *เด็กชายเล* จึงเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเข้าใจง่าย เข้มข้น มีชีวิตชีวาอ่านแล้วมีอารมณ์ร่วมเกิดมโนภาพมองเห็นชีวิตตามจริงของคนชนบทซึ่งตรงกับสิ่งที่ผู้แต่งจำลองไว้ เนื้อหาที่นำเสนออย่างมีอารมณ์และจินตนาการนี้ ทำให้วรรณกรรมเรื่อง *เด็กชายเล* มีคุณค่าในการเป็นวรรณกรรมสะท้อนสังคมทั้งยังทำหน้าที่เป็นปากเสียงแทนประชาชนพร้อมกันนี้ก็เป็นตัวแทนการเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับท้องถิ่นชนบทว่าควรหันมาฟื้นฟูธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้คนในท้องถิ่นกลับมาพึ่งพาตนเองได้เหมือนเดิม

ถ้าจะกล่าวถึงบทบาทของนักเขียนกับวรรณกรรม ทั้งในบทบาทของผู้ประพันธ์หนังสือ บทบาทในการเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมซึ่งเมื่อรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วไม่อาจทนนิ่งดูตาย โดยมองดูปัญหานั้นอย่างไร้สำนึกได้ และบทบาทสุดท้ายในฐานะที่เป็นประชาชนคนหนึ่งที่ต้องรับรู้เหตุการณ์บ้านเมืองตลอด (ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง, 2553: 14) จะเห็นว่า สุวัฒน์ คงแป้น ได้ทำหน้าที่ทั้ง 3 บทบาท ได้สมบูรณ์แล้ว

เอกสารอ้างอิง

- ชลลดา ปะการัง. (2547). *เด็กชายเล*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชุมชนไท.
- ชวน เพชรแก้ว และสบาย ไสยรินทร์. (2539). *สุราษฎร์ธานีของเรา*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
- ชวน เพชรแก้ว. (2558). วิถีชีวิตเชิงคุณค่ากับมุมมองด้านมนุษยศาสตร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*. 7(2), 151 - 159.
- ณัฐา วิพลชัย. (2556). มองสังคมผ่านภาษาจากวรรณกรรมคำสอนภาคใต้เรื่องพระยาขมพู. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*. 5(2), 129 - 154.

จากวิถีดั้งเดิมสู่วิถีของคนยุคใหม่ : ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในเด็กชายเล

- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2542). **นวนิยายกับสังคมไทย (2547-2500)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. (2553). **วรรณคดีกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เปลื้อง คงแก้ว. (2536). **ตรังเขา ตรังนา ตรังเล สามทศวรรษที่ผ่านมา** น้ำตาหรือรอยยิ้ม.
วารสารทักษิณคดี. 3(3), 105 - 114.
- วินัย สุกใส. (2538). **ภูเขาทุ่งราบและทะเล: วิถีความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา**. **วารสารทักษิณคดี**. 4(2), 102 - 124.
- สถาพร ศรีสังข์. (2534). **ภาพปรากฏ 2 กรณี: การแตกสลายและการพึ่งพาตนเองไม่ได้ของชีวิตชุมชนภาคใต้จากผลการพัฒนาเศรษฐกิจ - สังคม**. ใน **พินบ้านพื้นเมืองถิ่นไทย - ทักษิณ**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2537). **การกินของชาวใต้**. ใน **ชีวิตไทย ชุด สมบัติตายาย**. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- เด็กชายเล แนวคิดคืนสู่ราก**. (2559). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://songkhlathoday.com/paper/2485>. [2559, พฤศจิกายน 13].